

Теоретико-методологічний аналіз материнських практик сучасних українок

Федрик Н. В.

*магістрантка кафедри психології ННП,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: natalia.fedrik@gmail.com*

Васильченко О. М.

*доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри психології,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: olgavm@krok.edu.ua,
ORCID: 0000-0002-0716-3430*

Поняття «материнство» має розглядатися як складний феномен, що має фізіологічні механізми, еволюційну історію, культурні, індивідуальні та соціальні особливості, а саме в:

- культурно-історичній концепції, де окрім закладеної в жіночій природі потреби бути матір'ю, визнається водночас і величезний вплив суспільних норм та цінностей на прояви материнського відношення до дитини;
- біологічній, де значення приділяється еволюційним аспектам формування фізіологічних, мотиваційних та поведінкових механізмів материнства;
- психологічній, де виділяються функції матері, особливості установок, переживань та очікувань жінки.

З огляду на представлені концепції, поняття материнства розглядається як частина особистісної сфери жінки, що має філо- та онтогенетичну історію, орієнтована на завдання народження та виховання дитини і представлена системою образів світу, себе та майбутнього, що набуває ціннісно-сислової значущості, визначаючи програму поведінки у формі материнської позиції.

Теоретичні підходи Дж. Віверс (проблема добровільної бездітності)[1], О. Пенішкевич, І. Трубавіної (дистантні сім'ї) [2, 3], О. О. Коломієць (монобатьківські сім'ї) [4] можна розширити через урахування системного характеру сучасних українських практик та відповідних соціальних проблем та розглянути материнські практики українок з огляду на культурне, соціальне та економічне середовище. Специфічним для території України наразі є: військова агресія РФ, практики заробітчанства розповсюджені на Західній Україні, відсутність державної стратегії з підтримки сім'ї та батьківства, часта відсутність батька в житті родини та інші. Специфічними факторами для нашого часу є: егалітарний шлюб, що прийшов на зміну патріархальним та матріархальним типам родин, переосмислення рольових стереотипів в сім'ї та структури шлюбної взаємодії, відкладення у часі формування родини, народження дитини чи навіть віддання переваги одноосібному способу життя, що призводить до зменшення народжуваності, формуванню монобатьківських сімей чи взагалі відмові від материнства та розвитку чайлдфрі напрямку.

Акцентуємо увагу на материнських практиках серед сімей з порушеною структурою, а саме на практиках мономатеринства, дистантних сім'ях та відмові від материнства взагалі. Проаналізувавши статистичні дані Державної служби статистики в Україні, виявлено, що питома вага позашлюбних живонароджень у загальній кількості становить близько 20,5%, що є підтвердженням поширення мономатеринства в українському суспільстві. До причин існування мономатеринських сімей віднесено позашлюбне

дітонародження, офіційне розлучення та овдовіння [5]. Згідно даних Світового Банку, Україна належить до перших п'яти країн за кількістю трудових мігрантів, що призводить до поширення дистантних материнських практик на території України. Розповсюдженість випадків дистантних родин супроводжується не тільки трудовою міграцією, але й раннім поверненням матерів до оплачуваної праці після народження дитини та їх кар'єро-орієнтованістю. Всі ці особливості являються основою структурно-трансформуючих материнських практик, що не є пратиками в межах інституційних рамок материнства з точки зору класичного гендерного розподілу праці. Стосовно переосмислення структури шлюбно-сімейної взаємодії спостерігаємо і поширення стилю життя, що не є пов'язаним зі шлюбом та народженням дитини, відбувається поступова зміну ставлення до добровільної бездітності: від осуду такого феномену до виправдання свідомої відмови від народження дітей серед репродуктивно здорових пар.

Дослідження особливостей психологічних феноменів, що лежать в основі обраних материнських практик сучасного українського суспільства може ґрунтуватися на загальнонауковому рівні, з використанням принципів системної методології, конкретності, історизму та динамічності, на рівні методології психології, а саме принципах постнекласичної психології і когнітивного чи пізнавального підходу, та на рівні конкретно-наукової методології. Використання зазначених методів дозволить розглянути материнські практики як багаторівневу систему з урахуванням усіх її змінних-від індивідуальних психологічних та біологічних особливостей до соціо-економічних чи соціо-політичних аспектів. Дослідження дозволить виявити складний соціальний характер материнства, існуючі стереотипи в суспільстві, взяти до уваги конкретні умови часу та простору, в яких розгортаються практики материнства та надасть змогу подолати поверховий погляд на материнство як на універсальну практику, яка не залежить від суспільних змін [6, 7].

Висновок. Аналіз материнських практик сучасних українок показав, що важливим є контекст визнання жінкою впливів внутрішньоособистісних чинників на процес становлення певного виду материнської практики, таких як самостійність мислення, переконань, цінностей та установок, та зовнішніх чинників, які визначаються історією її стосунків та ставлень, особливостями соціо-економічних та соціо-політичних аспектів розвитку у процесі онтогенезу.

Список використаних джерел

1. Jean E. Veivers «Childless by Choice», published by Butterworths, 1980, 220 p.
2. Пенішкевич О. Подолання важковиховуваності у дітей із дистантних сімей. К.: Сяйво, 2004. 520 с.
3. Трубавіна І. М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю: навч. посіб. / І. М. Трубавіна – К.: ДЦССМ, 2003.-132 с.
4. Коломієць О. О. Монобатьківські сім'ї: соціальний захист і самозабезпечення. Стратегічні пріоритети. 2009. № 4. С. 148–156
5. Державна служба статистики України: Статистичний збірник «Діти, жінки та сім'я в Україні» / Київ 2020, 284 с.
6. Васильченко О. М. Репродуктивна поведінка особистості. Соціально-психологічний аналіз: монографія-Луганськ: Вид-во «Нолідж», 2013.-547 с.
7. Стрельник О. О. Материнство як соціальна практика: структурно-діяльнісна концепція: дисертація-Київ, 2017 р.-459 с.